

Βασίλης Αλεξάκης:

"Η ξεχασμένη λέξη". Με αφορμή το τελευταίο του βιβλίο

Σελίδες 24, 25

Ο συγγραφέας με τον εκδότη του, Ζαν Μαρκ Ρομπέρτς.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΣΥΓ

Η ξεχ

Με αφορμή το τελευταίο

"Οι άνθρωποι που έχουν ζήσει απομονωμένοι ξεχνάνε τη γλώσσα, χάνεται. Έτσι και οι άστεγοι, στο Παρίσι, εδώ, μετά από ένα διάστημα λένε ακατάληπτα πράγματα, έχουν χάσει την επαφή, είναι η μοναξιά, νομίζω, σβήνει λέξεις."

Το κλαρινέτο είναι η χαμένη λέξη που ψάχνει ο συγγραφέας και που δίνει τον τίτλο στο βιβλίο. «Είχα ξεχάσει τη λέξη και το διαπίστωσα στο Παρίσι. Κάποιος μετανάστης, όπως εγώ, έχει την πατρίδα στη μνήμη του, ζει σε δύο χώρες» είπε πρόσφατα ο Βασίλης Αλεξάκης. Τον ίδιο καιρό πεθαίνει ο εκδότης του, Ζαν Μαρκ Ρομπέρτς, το πιο σημαντικό στήριγμά του στο Παρίσι και ο ίδιος επιστρέφει στην Αθήνα της κρίσης και των αστέγων. Πάνω σε αυτούς τους πραγματικούς καμβάδες, ο Β. Αλεξάκης, όπως σε κάθε του βιβλίο, στήνει τους φανταστικούς του κόσμους, όπου οι γυναίκες της Fontaine de l' Observatoire, στον κήπο του Λουξεμβούργου, που στηρίζουν τις τέσσερις Ηπείρους, «εισβάλλουν» στο δωμάτιο του γειτονικού νοσοκομείου του Παρισιού, ενώ κι ένας κάδος απορριμμάτων περιπλανιέται μόνος του στους δρόμους της Αθήνας. Εξάλλου, όπως διαβάζουμε στο *Κλαρινέτο*, «οι αναμνήσεις μας είναι συχνά αυθαίρετα δημιουργήματα, που δεν διαφέρουν από τη συγγραφική μυθοπλασία».

Τη συνέντευξη πήρε η **Σοφία Ξυγκάκη**

Έχετε πει επανειλημμένα ότι ένα βιβλίο πρέπει να έχει δύο θέματα, γιατί με ένα δεν στέκει.

Ναι, βέβαια.

Το δύο παίζει μεγάλο ρόλο στη ζωή σας: δύο χώρες, δύο γλώσσες -μάλιστα στις *Ξένες λέξεις* αναφέρατε ότι είχατε εξαντλήσει το πήγαινε έλα Παρίσι - Αθήνα, μάθατε μια νέα γλώσσα, τα σάνγκο.

Ναι. Όταν λέω δύο θέματα, δεν ξέρω τι ρόλο έχουν παίξει ακριβώς οι δύο γλώσσες, εντάξει θεωρώ ότι είναι κέρδος μου ότι γράφω τα βιβλία δύο φορές, αν μη τι άλλο γιατί κάνω μια επιπρόσθετη δουλειά που κανένας άλλος δεν την κάνει. Εγώ, όταν τελειώνω ένα μυθιστόρημα, θέλω άλλους τέσσερις μήνες για να το γράψω στην άλλη γλώσσα. Αλλά, μεταφράζοντας, δουλεύω, είναι μέρος της δημιουργικής δουλειάς γιατί κάτι μπορεί να μη μ' αρέσει και να ψάξω να βρω κάτι καλύτερο, μια καλύτερη ιδέα.

Τώρα, για τα δύο θέματα, στις *Ξένες λέξεις*, τα σάνγκο είναι ένα θέμα τεράστιο αλλά και ο θάνατος του πατέρα μου, που μου δίνει την αρχή του βιβλίου. Η πρώτη φράση του βιβλίου αναφέρεται στον πατέρα μου. Και τώρα, θα μου πεις, από πού κι ως πού, μέσω των σάνγκο, εγώ βρίσκω τον πατέρα μου και μπλέκω και συγγενείς; Αυτό όλο είναι φανταστικό, γιατί ο πατέρας μου ήταν και λίγο παιδί, ήταν ηθοποιός, του άρεσαν οι ιστορίες κι εγώ πίστεψα, γιατί είχε ήδη πεθάνει βέβαια, ότι θα του άρεσε η ιδέα να μάθω μια γλώσσα χωρίς λόγο και να πάω και στην Αφρική. Είναι λίγο παιχνίδι, όλο αυτό έχει έναν παιδισμό που μου θυμίζει τον πατέρα μου. Το *Κλαρινέτο* είναι ο θάνατος του Ζαν Μαρκ Ρομπέρτς, του εκδότη μου, πάλι ένα θάνατος, και η ελληνική κρίση, το πρόβλημα μνήμης, διάφορα θέματα.

Απώλειες

Είναι ένα βιβλίο σημαντικών αποχαιρετισμών: του εκδότη σας, του Παρισιού, σε ένα βαθμό και της Μάγδας Κοτζιά, της ελληνίδας εκδότριάς σας, παρότι ζούσε τότε ακόμα, υπάρχει η αίσθηση ότι καταρρέει όλο το σύστημα.

Ναι, καταρρέει όλο το σύστημα. Και από μία άποψη το φοβήθηκα λιγάκι, γιατί λέω τι είναι αυτό, είναι το τελευταίο βιβλίο που γράφω; Είχα επίγνωση του πώς πάει το βιβλίο, και λέω: δηλαδή, το κλείνουμε τώρα; Πολύ δυσάρεστο ήταν αυτό, πολύ.

Είχε πει ο εκδότης σας στην εκπομπή του Μπερνάρ Πιβό, και ήταν νομίζω εύστοχο, ότι κάνετε τα βιβλία σας να φαίνονται εύκολα. Σαν απλώς να ακολουθείτε τους συνειρμούς σας - ας πούμε εδώ δίνετε, τρόπον τινά, το λόγο και σε αυτόν, οι ανακλήσεις σας περιλαμβάνουν τις δικές του αναμνήσεις από την παιδική του ηλικία, τις βόλτες του στη Villa Borghese, στη Ρώμη, υπάρχει μια ελαφράδα, όμως δεν είναι απλό.

Καθόλου απλό. Αλλά δεν πρέπει να φαίνεται η δουλειά, δεν θέλω να έχω θεατή την ώρα που γράφω, και θά 'θελα, αυτό τώρα είναι έξω από τα βιβλία, να τα παρουσιάζω έτσι ώστε στον κάθε αναγνώστη να δίνω λίγο τη διάθεση να γράψει κι αυτός, ίσως είναι μια ψευδαίσθηση αλλά ότι, βρε παιδί μου, δεν είναι και τόσο τρομερή η γραφή. Και μου έχουν γράψει άνθρωποι ότι τους εμπνέει λίγο αυτό το πράγμα. Πάντως είναι συνειδητό, αποφεύγω τις σπάνιες λέξεις, κι αυτή η δήθεν χαλαρότητα που υπάρχει έχει δύο καλά: πρώτον δίνει αυτήν την εντύπωση, ότι μιλάμε και δεν ξέρουμε πού πάει, όπως είναι η ζωή, ας πούμε, αλλά έχει και το καλό ότι μου δίνει μια πελώρια ελευθερία, μπορώ να πεταχτώ από το ένα θέμα στο άλλο, ένα γεγονός ιστορικό μπορεί να μπει μέσα σε μια κουβέντα.

Όλα μαζί, το λίγο απρόοπτο κάνει τη γραφή γοητευτική γιατί έτσι το ζω κι εγώ: είμαι αναγνώστης των βιβλίων μου, δεν έχω πλάνο, δεν ξέρω πού πάω ακριβώς, το αφήνω λίγο στα πρόσωπα, ξέρω φυσικά τα θέματα, οι λεπτομέρειες προκύπτουν - αυτό μου δίνει κέφι γιατί μπορεί να με εκπλήξει. Το ψάχνω αλλά το βρίσκω όπως το βρίσκει ο αναγνώστης, σαν έτοιμο: ότι αυτό είναι εδώ, ότι αυτό θέλω ν' ακούσω εδώ.

Πραγματικά/μυθοπλαστικά πρόσωπα

Στα βιβλία σας παρουσιάζονται συχνά πρόσωπα της ζωής σας.

Ναι, το *Θα σε ξεχνάω κάθε μέρα* και το *Παρίσι-Αθήνα* είναι αρκετά βιογραφικά, αλλά βέβαια δεν παύουν να είναι μυθιστορήματα γιατί η κατασκευή τους είναι τέτοια, όχι μόνο το ύφος - έχω αποφύγει τη λέξη μυθιστόρημα σ' αυτά τα βιβλία, αλλά επειδή αναφέρω τα πρόσωπα με τα πραγματικά τους ονόματα, οπότε αυτό με περιορίζει, δεν έχω το περιθώριο να τους βάζω να κάνουν ό,τι θέλω, παρόλο που κι αυτό δεν είναι απόλυτο: ας πούμε, εδώ, στο *Κλαρινέτο*, αυτά που μου λέει ο Ζαν Μαρκ όταν μιλάμε, ως επί το πλείστον δικά μου πράγματα είναι, δεν είναι πράγματα που θυμάμαι ότι μου τα έχει πει, ούτε κατά διάνοια.

Αλλά πλησιάζουν το χαρακτήρα του;

Πλησιάζουν το χαρακτήρα του. Τον ήξερα αρκετά καλά ώστε να τον κάνω μυθιστορηματικό πρόσωπο. Όμως βρίσκω ότι, επειδή κι εκείνος ήταν μυθιστοριογράφος, του ταιριάζει να είναι πρόσωπο μυθιστορήματος.

ΕΠΟΧΗ, Διευθυνση:Ακαδημιας 62

τηλ:2103616702, email:epohi@otenet.gr, σελ:1,24-25, επιφάνεια:226846

ΓΡΑΦΕΑ ΒΑΣΙΛΗ ΑΛΕΞΑΚΗ

ασμένη λέξη

του βιβλίο "Το Κλαρινέτο"*

Νομίζω το λέτε και κάπου στο βιβλίο.

Βέβαια, το λέω, κι εκείνος μια ζωή ψέματα έλεγε, διηγιόταν ιστορίες, έχω την άδειά του δηλαδή να το κάνω. Και πιστεύω, το ήθελα αυτό από την αρχή, αν μπορούσε να διαβάσει το βιβλίο θα το χαιρόταν, θα διασκέδαζε. Αυτά που λέει, για τη θάλασσα, ας πούμε, είναι δικά μου αλλά θα μπορούσε να τα πει κι εκείνος αφού είχε μεγαλώσει κοντά στη θάλασσα.

Οι ιστορίες δύο πόλεων

Έχω την αίσθηση ότι το *Παρίσι-Αθήνα* είναι σχεδόν μια αρχή και το *Κλαρινέτο* ένα κλείσιμο, δηλαδή στο πρώτο όλα είναι ακόμα καινούρια, τα παιδιά είναι μικρά, υπάρχει μια αίσθηση μέλλοντος.

Ναι, βέβαια.

Και πρωταγωνιστούν όπως πάντα εξαιρετικά οι δύο πόλεις.

Αυτή είναι ενδιαφέρουσα παρατήρηση, δεν έχω επίγνωση γι' αυτό - ναι, μπορεί ν' αφιερώνω πολύ χώρο σ' αυτές.

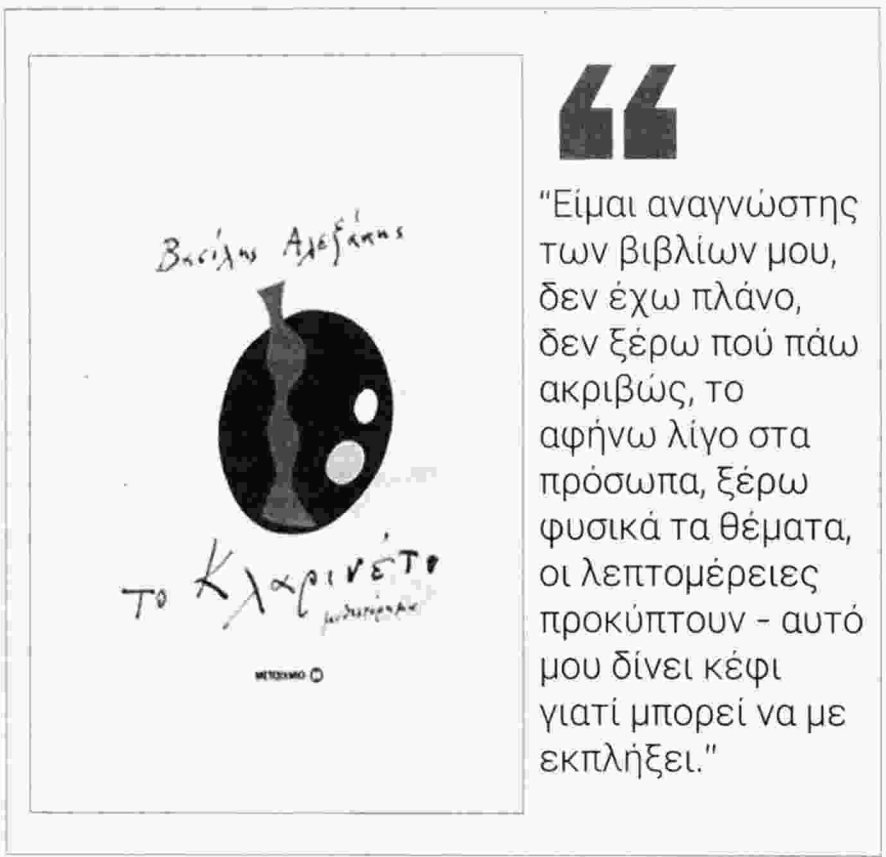
Έψαχνα στο χάρτη τις τοποθεσίες που βρίσκονται στα βιβλία σας.

Αυτές είναι όλες σωστές. Θέλω να είμαι πολύ ακριβής με τα πράγματα που υπάρχουν, πάω εκεί και εξακριβώνω, καίτοι θεωρώ το μυθιστόρημα δημιούργημα φαντασίας, διότι χωρίς τη φαντασία δεν ξεκινάει τίποτα, αν δεν αφήσεις ελεύθερο το μυαλό σου να φτιάχνει τα πράγματα, όμως δεν επιτρέπω στον εαυτό μου να κάνει λάθη.

Το δεύτερο ενικό πρόσωπο

Στο *Κλαρινέτο* όπως και στο *Θα σε ξεχνάω κάθε μέρα* κάνετε χρήση του δεύτερου ενικού προσώπου. Αισθάνεσαι ότι μπαίνεις σε μια προσωπική συνομιλία αλλά ταυτόχρονα ότι ο συγγραφέας απευθύνεται και σε σένα.

Ναι, είναι ένα παιχνίδι αυτό γιατί βέβαια μιλάς και στον αναγνώστη, τον εμπλέκεις περισσότερο, είναι περίπου σαν να είσαστε οι δυο σας. Αλλά κι όταν γράφεις σε πρώτο πρόσωπο, κι αυτό είναι εξίσου μια κατασκευή. Αρχίζω και σκέπτομαι το πρόσωπο, αυτό που θα μας πει την ιστορία, 1ον, τι ανάγκη έχει να την πει, 2ον τι κάνει στη ζωή του, 3ον κτλ. Πριν μπω στο πετσί του, το αντιμετωπίζω σαν ξένο άτομο κι αρχίζω να το φτιάχνω: τι κίνητρο έχει; πρέπει να έχει ένα κίνητρο, δεν είναι συνήθως συγγραφέας: στην *Καρδιά της Μαργαρίτας* ονειρεύεται να γίνει συγγραφέας και θαυμάζει ένα Γερμανό συγγραφέα, ανύπαρκτο εκτός βιβλίου, ο αδελφός μου νόμιζε ότι τον είχα γνωρίσει αυτόν τον συγγραφέα, έψαχνε στο διαδίκτυο πληροφορίες γι' αυτόν. Έλεγα, ρε Άρη, αφού δεν υπάρχει. Στη *Μητρική γλώσσα*, έχει κοινά μαζί μου γιατί ζει στο εξωτερικό αλλά είναι σκιτσογράφος, έχει ξεχάσει και τα ελληνικά, που προσπαθεί να τα θυμηθεί κάνοντας μια έρευνα για το μετέωρο έψιλον στην είσοδο του Απόλλωνος, στους Δελφούς, κι εκεί είναι και ο θάνατος της μάνας, το άλλο μεγάλο θέμα. Στην *Πρώτη λέξη*, υπάρχει μια ηλικιωμένη κυρία, όχι ιδιαίτερα μορφωμένη, η οποία

"Είμαι αναγνώστης των βιβλίων μου, δεν έχω πλάνο, δεν ξέρω πού πάω ακριβώς, το αφήνω λίγο στα πρόσωπα, ξέρω φυσικά τα θέματα, οι λεπτομέρειες προκύπτουν - αυτό μου δίνει κέφι γιατί μπορεί να με εκπλήξει."

όμως προσπαθεί να μάθει, για λογαριασμό του αδελφού της που έχει πεθάνει, ποια ήταν η πρώτη λέξη που άρθρωσε ποτέ ο άνθρωπος. Θέλω να πω, ότι και τα πρώτα πρόσωπα είναι εξίσου μυθιστορηματικά με τα άλλα. Δεν κάνω βιβλία, βρε παιδί μου, για να σου πω τα νέα μου, όχι.

Η γλώσσα

Έχω την εντύπωση ότι σε όλα τα βιβλία σας υπάρχει η αγωνία να μη χάσεις τη γλώσσα σου.

Ναι, αυτό υπάρχει, συμφωνώ. Είναι ένα διπλό άγχος γιατί πρέπει να μάθεις καλά μια ξένη γλώσσα και γιατί μπορεί να χάσεις τη δική σου γλώσσα. Θυμάμαι όταν έγραφα το *Τάλγκο* στα ελληνικά: εγώ είχα μείνει με τα ελληνικά του γυμνασίου, μετά από χρόνια στο Παρίσι, παντρεμένος με Γαλλίδα, έγραφα στα γαλλικά στις εφημερίδες και κάποια στιγμή συνειδητοποιώ ότι τα ελληνικά έχουν προχωρήσει, έχουν πάει αλλού - αυτό βέβαια έχει το πλεονέκτημα, όταν είσαι μακριά, ότι το καταλαβαίνεις. Όταν πρόπερσι χρειάστηκε να κάνω μια σοβαρή εγχείριση, οι νοσοκόμες που με είχαν ξυπνήσει, μετά από μέρες, με διαβεβαίωσαν ότι δεν ήξερα καθόλου γαλλικά, μου μιλούσαν, δεν καταλάβαινα, τους μιλούσα ελληνικά. Νόμιζαν ότι είχα πάει στη Γαλλία μόνο για την εγχείριση. Συμβαίνει, μπορεί να ξεχάσουμε, είναι ένα άγχος.

Δεν δοκιμάζεται έτσι κι η ταυτότητά σου; Σε μια ομιλία του, πριν από χρόνια, ο Θοδωρής Καλλιφατίδης, αναφερόμενος στη δική του εμπειρία, ως μετανάστης στη Σουηδία, είχε πει ότι στη χώρα σου είσαι, ας πούμε, ένας διασκεδαστικός άνθρωπος, που χειρίζεται πολύ ωραία τη γλώσσα κτλ, και πας να ζήσεις αλλού.

Και είσαι τούβλο.

Ναι, ένας άλλος. Αυτό δεν σημαίνει να επινοήσεις, με κάποιον τρόπο, πάλι τον εαυτό σου μέσα σε μια άλλη γλώσσα; Κι αυτό δεν οδηγεί σε μεγάλη σύγκρουση;

Είναι πολύ ωραίο αυτό που είπε ο Θοδωρής, μπράβο, αλήθεια είναι. Ε, ναι, χάνεις την προσωπικότητά σου, δεν έχεις τρόπους να εκφραστείς όπως θέλεις, είσαι σαν παιδάκι που μαθαίνει κάποιες λέξεις, το παλεύει σιγά-σιγά. Είναι πάρα πολύ δύσκολος, κυρίως, ο πρώτος χρόνος, μέχρι να φτάσεις στο σημείο να ελέγξεις τη γλώσσα και μετά από όλο αυτό το ταξίδι να ξαναβρείς τον εαυτό σου. Βέβαια όλο αυτό έχει και μια διάσταση παιχνιδιού, παίζεις με τις λέξεις, προσπαθείς να φτιάξεις φράσεις, δεν είναι μόνο θλιβερή και δύσκολη κατάσταση, επίσης οι λέξεις στις ξένες γλώσσες έχουν το πλεονέκτημα ότι είναι ανάλαφρες, τώρα τις μαθαίνεις, δεν είναι φορτισμένες, όχι. Γι' αυτό έχω ισχυριστεί ότι κάνεις χιούμορ στην ξένη γλώσσα παρά στη μητρική του, όταν γράφεις εννοώ, όχι στον προφορικό λόγο. Λείπει το στοιχείο της συγκίνησης, άρα τι μένει; ενώ το αστείο μπορεί να λειτουργήσει. Εγώ παρατηρώ ότι τα δύο πρώτα βιβλία που έγραψα στα γαλλικά, *Το σάντουιτς* και *Τα κορίτσια του Σιτυ Μπουμ-Μπουμ*, έχουν και τα δύο σαφώς χιουμοριστικό χαρακτήρα. Ενώ το πρώτο που έγραψα ελληνικά, το *Τάλγκο*, είναι καθαρά συναισθηματικό βιβλίο. Είδες πώς η μητρική γλώσσα με πήγε σε πράγματα που δεν είχα ακόμη εκφράσει γαλλικά ή που δεν μπορούσα να εκφράσω;

Παρόλα αυτά, κάποια βαθύτερα πράγματα δεν τα εκφράζεις καλύτερα σε μια άλλη γλώσσα γιατί μπορεί να αισθάνεσαι μεγαλύτερη ελευθερία ή ότι σε προστατεύει μια αίσθηση απόστασης;

Ότι σε προστατεύει, λες... κοίτα ότι σε απαλλάσσει από ένα μελοδραματισμό και σε απαλλάσσει και από όποια λογοκρισία συνοδεύει τη μητρική σου γλώσσα, βεβαίως. Γιατί είναι και μια πίεση η γλώσσα, γλώσσα είναι και το σχολείο, το σωστό, το λάθος, η θρησκεία, η οικογένεια, όλα είναι μέσα. Και ξαφνικά η ξένη γλώσσα σε απελευθερώνει απ' αυτά. Ας πούμε στα *Κορίτσια του Σίτυ Μπουμ-Μπουμ* που εκδόθηκε στο Παρίσι το 1975, η πρώτη φράση του βιβλίου είναι «Δεν γαμάω αρκετά», που είναι μια πρόκληση, χιουμοριστικό το βρίσκω, δεν νομίζω ότι στα ελληνικά θα ξεκινούσα βιβλίο μ' αυτή τη φράση, πολύ αμφιβάλω, νομίζω ότι μέσα 'κεί υπάρχει μια ελευθερία που δεν είχα πριν.

Με αυτή την αρχή, πάντως, αποκλείεται να μη διαβάσεις παρακάτω.

Ναι, έτσι. Σ' αυτά όλα ήταν θετική η συμβολή των γαλλικών, μου έδωσαν άλλα περιθώρια.

Η Ελλάδα της κρίσης

Στο Κλαρινέτο, το δεύτερο θέμα είναι η Ελλάδα της κρίσης και οι άστεγοι. Κι όπως έχετε πει κι εσείς, στους άστεγους το πρώτο που χάνεται είναι η γλώσσα.

Τρομερό, η μοναξιά. Όπως στους καλόγερους. Οι γέροι καλόγεροι δεν μπορούν πια να μιλήσουν, ξέρουν τα λόγια των προσευχών, τίποτα άλλο. Οι άνθρωποι που έχουν ζήσει απομονωμένοι ξεχνάνε τη γλώσσα, χάνεται. Έτσι και οι άστεγοι, στο Παρίσι, εδώ, μετά από ένα διάστημα λένε ακατάληπτα πράγματα, έχουν χάσει την επαφή, είναι η μοναξιά, νομίζω, σβήνει λέξεις.

Στο βιβλίο αναφέρεστε στην επαφή σας με τους άστεγους εδώ, στο Παρίσι είχατε δουλέψει μαζί τους με τη γλώσσα.

Ναι, υπάρχει κι ένα καφενείο εκεί, που λείπει από 'δω, μένει μέχρι αργά τη νύχτα ανοιχτό, να πηγαίνουν, να βρίσκονται και να μιλάνε, εκεί είναι το θέμα. Υπάρχουν εφημερίδες, λεξικά, τραπέζια, είναι σημείο επαφής, γνωρίζονται μεταξύ τους. Μετά κλείνει στις 2 το πρωί, οπότε φεύγουν, δεν υπάρχουν παρέες αστέγων.

Στα βιβλία σας κυκλοφορούν πρόσωπα που δεν είναι πια εν ζωή, όπως η μητέρα σας, στο *Θα σε ξεχνώ κάθε μέρα*, η οποία σας συναντά σε ένα εστιατόριο και δεν σας αναγνωρίζει αμέσως, γιατί πέθανε όταν ήσασταν μικρότερος και στο μεταξύ μεγαλώσατε ή όπως ο πατέρας σας, στο *Κλαρινέτο*, που επισκέπτεται το νέο του εγγόνι.

Κυκλοφορούν, ναι. Έχω χάσει γονείς, αδελφό, πολλούς φίλους, εξακολουθώ να τους μιλάω, έχουν μια παρουσία, ξέρω τι καταλάβαινε καλά η μάνα μου, τι καταλάβαινε καλά ο αδελφός μου, τι θα εμπιστευόμουν στον έναν ή στον άλλον, λέω θα το πω αυτό στον Άρη, τον αδελφό μου, και ξέρω ότι θα συμφωνήσει. Μ' επηρεάζουν αυτά και μ' αρέσει, αισθάνομαι μια ικανοποίηση.

Βασίλης Αλεξάκης Το Κλαρινέτο, Μεταίχμιο, Αθήνα, Νοέμβριος 2016

ΕΠΟΧΗ, Διευθυνση:Ακαδημιας 62

τηλ:2103616702, email:epohi@otenet.gr, σελ:1,24-25, επιφάνεια:226846